

Beslut

Datum 2024-10-18

Dnr 2023:8098

Sida 1 (17)

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Norrstraskolan i Sandvikens kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Norrsätraskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Norrsätraskolan den 18 september 2024. Besöket genomfördes av utredarna Susanne Lindberg Åkerberg och Carl Bexell.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Norrsätraskolan i Sandvikens kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Norrsätraskolan i Sandvikens kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att kunskapsområdet är återkommande i undervisningen i samtliga årskurser på högstadiet, vilket ger eleverna möjligheter till fördjupning. Undervisningen är uppdaterad och relevant med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet och lärarna ger eleverna möjligheter att samtala och reflektera om aktuella frågor.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i ett flertal ämnen vilket ger eleverna en helhetsbild. Undervisningen är samordnad så att frågor med koppling till kunskapsområdet kan belysas genom flera perspektiv.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare ger undervisningen eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur sexualitet och relationer framställs i olika sammanhang, bland annat pornografi. Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Granskningen visar också att undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att undervisningen sker under former som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade. Det finns strategier i undervisningen för att skapa delaktighet och god samvaro så att alla elever oavsett könstillhörighet vill och vågar reflektera och samtala. I sin undervisning utifrån kunskapsområdet synliggör och utmanar lärarna begränsande normer.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärarna bemöter utspel för intolerans och fördjupar frågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att lärarna ger eleverna möjlighet att tycka till om planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt delta i utvärdering av den.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande, uppdaterad och ger möjlighet till fördjupning

Granskningen visar att kunskapsområdet är återkommande i undervisningen under samtliga årskurser på högstadiet och att det finns en tydlig progression, vilket ger eleverna möjlighet till fördjupning inom kunskapsområdet.

I intervjuer med både lärare och elever framkommer att undervisningen innefattar moment som berör kunskapsområdet i olika ämnen och årskurser. Av intervju med lärare framgår att kunskapsområdet behandlas regelbundet i undervisningen under hela högstadiet. Lärarna uppger att de planerar undervisningen så att det ska finnas en progression i lärandet. En lärare ger som exempel att hen tar upp relationer och sexualitet på en grundläggande nivå i årskurs 7 för att sedan föra samtal med eleverna om relationer och sexualitet inom machokulturen i årskurs 8 och därefter läsa en bok där machokulturen skildras på ett bra sätt i årskurs 9 och i det även göra kopplingar till händelser i omvärlden. Vidare beskriver lärarna att de hänvisar till sådant eleverna fått undervisning om tidigare gällande sexualitet, samtycke och relationer. Ett arbete i ämnet musik har exempelvis byggt på ett arbete som gjorts i ämnet engelska vilket bidrog till att eleverna hade en förförståelse till det som togs upp i musiken.

Lärare och elever uppger i intervju att undervisningen både innehåller repetition och fördjupning. Undervisningen behandlar först områden eller teman på en grundläggande nivå för att sedan öka svårighetsgraden och gå mer på djupet. Exempelvis kan lärarna prata om ett område eller tema utifrån fakta

för att sedan fördjupa diskussionerna i takt med att eleverna fått mer undervisning. Ett annat exempel är att elever uppger att undervisningen i årskurs 8 fördjupas eftersom de då har ett tydligt arbetsområde i biologi som behandlar

kunskapsområdet. Det framkommer visserligen i elevintervjuer att de önskar få mer undervisning om kunskapsområdet i samtliga tre årskurser på högstadiet.

Vidare framgår att undervisningen om kunskapsområdet pågår samtidigt i olika ämnen så att samma tema eller område behandlas utifrån olika perspektiv. Exempelvis innehåller undervisningen arbetsområden som identitet och HBTQI-frågor såväl i ämnet engelska som i ämnet musik. Undervisningen innehåller arbetsuppgifter om könsroller och normer om manligt och kvinnligt i flera ämnen såsom biologi, engelska, svenska, historia och musik.

Det framkommer också att undervisningen är uppdaterad och relevant med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet. I intervju med lärare framgår att lärarna använder sig av uppdaterat läromedel, nya begrepp samt att de försöker hålla sig uppdaterade genom att läsa på samt följa med i det som händer inom kunskapsområdet. Lärarna använder sig även av nyheter, aktuella händelser, sådant eleverna möter på sociala medier och sådant som händer i elevernas vardag. En lärare har exempelvis tagit upp ett övergrepp som skedde inom en ishockeyförening och fört samtal med eleverna om det i relation till romanen de läste tillsammans just då. Undervisningen ger också eleverna utrymme och möjligheter till samtal och reflektion kring sådant som rör kunskapsområdet.

Av granskningen framkommer vidare att lärarna vid behov använder annan kompetens för att bredda och fördjupa undervisningen. Såväl lärare som elever uppger i intervju exempelvis att extern kompetens varit på skolan och pratat med eleverna om sådant som rör manligt, kvinnligt, normer, könsmonster, samtycke och relationer. Det framkommer även att detta skett på ordinarie undervisningstid och att det som behandlats har plockats upp i undervisningen i efterhand. I intervju med lärare framkommer också att kuratorn har varit med på biologilektioner och pratat med eleverna om sexualitet och samtycke. Lärare uppger i intervju att dessa tillfällen samplaneras av kuratorn och biologiläraren och är ett återkommande inslag i biologiundervisningen. Utöver det besöker ungdomsmottagningen skolan och som en förberedelse får eleverna skriva frågor som de vill ha svar på. Besöket följs även upp genom att lärarna använder elevernas frågor som ett underlag i den egna undervisningen.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i ett flertal ämnen och undervisningen belyser kunskapsområdet utifrån flera perspektiv

Granskningen visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer tas upp i undervisningen i flera olika ämnen och att lärarna samordnar sin undervisning så att frågor kan belysas genom perspektiv från olika ämnen.

Av intervju med lärare framkommer att lärare för dialog med varandra om vad som görs i respektive ämne. Lärarna delar planeringar och upplägg för att kunna

bygga vidare eller koppla an till vad någon annan gjort i undervisningen som rör sexualitet, samtycke och relationer. Det framkommer även att lärarna löpande arbetar med ämnesövergripande temaarbeten och projekt som de planerar tillsammans. Dessa ämnesövergripande arbeten berör bland annat identitet, könsroller, normer kring manligt och kvinnligt samt sexuell läggning. Ett av projekten har även kopplingar till det arbete som genomförts då den externa organisationen varit på skolan och arbetat med eleverna på lektionstid. I intervju uppger dock elever att de inte märker av att lärare samarbetar med varandra kring kunskapsområdet, samtidigt som de ger exempel på ämnesövergripande arbeten.

I intervju med lärare framkommer att lärarnas arbetssätt leder till att både fakta och värdegrund hanteras i undervisningen. Lärare kan exempelvis använda sig av brottsstatistik för att presentera fakta och sedan föra samtal med eleverna som mynnar ut i värdegrundsfrågor. Ett annat exempel är att lärare kan presentera fakta som rör HBTQI och prata med eleverna om det i relation till läroplanen och den svenska värdegrunden. Lärare uppger i intervju att värdegrundsdelarna kommer in naturligt i undervisningen genom att eleverna ställer frågor som leder till värdegrundsdiskussioner samt att det finns med i vissa ämnens centrala innehåll.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersförtryck

Granskningen visar att det ingår teman i undervisningen där eleverna får undersöka maktstrukturer kopplade till kön. Eleverna uppger exempelvis i intervju att de i ämnet historia har pratat om hur män respektive kvinnor har haft det i olika tider. Det framkommer också att eleverna har arbetat med normer kopplat till manligt och kvinnligt i ämnena engelska samt biologi. Av intervju med lärare framgår även att lärare bland annat för diskussioner med eleverna om begreppet vetenskapsman och varför det var fler män än kvinnor som forskade förr i tiden. Ett annat exempel är att lärare för samtal med eleverna om att det är obalans mellan könen på vissa gymnasieprogram och att det finns löneskillnader mellan kvinnor och män samt vad det kan bero på.

Granskningen visar också att det i undervisningen ingår teman som rör maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Lärare och elever berättar att de behandlar sådant innehåll i bland annat svenska, engelska, samhällsorienterande ämnen och biologi. Till exempel läser eleverna skönlitteratur och har samtal och diskussioner om hedersrelaterat våld och förtryck. Utöver det har eleverna sett dokumentärfilmer på temat samt pratat om vad kvinnor får göra och inte göra i olika kulturer. Av intervjuerna framgår också att lärarna inom ramen för undervisningen tar upp att hedersrelaterat

våld och förtryck kan drabba både flickor och pojkar samt att det kan förekomma i alla slags kulturer. Det framkommer dessutom att lärare tar upp sådant som rör oskuldsnormer, myter om mödomshinnan och könsstympning.

Undervisningen ger möjligheter till ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Av granskningen framkommer att det finns moment i undervisningen genom vilka elever uppmanas att kritiskt granska hur olika medier och sammanhang framställer sexualitet och relationer. Av intervjuer med lärare och elever framgår exempelvis att lärarna för samtal med eleverna om mediernas budskap kring vad som är manligt respektive kvinnligt. Lärare lyfter även sexualiserade bilder i undervisningen och låter eleverna se klassiska filmer och reflektera över hur kvinnor respektive män framställs. Av intervjuer med lärare framgår även att undervisningen i engelska, biologi och samhällskunskap tar upp pornografi och att lärare exempelvis för samtal med eleverna om vad pornografi är och hur de som är i branschen kan påverkas negativt. Lärare pratar även med eleverna om hur pornografi framställs, hur mäns, respektive kvinnors roller ser ut samt att det är viktigt att ha ett kritiskt förhållningssätt till film och pornografi när det gäller intimitet.

Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter samt betydelsen av samtycke

Granskningen visar att teman som kärlek, vänskap, goda relationer och empati återkommer i flera ämnen. Lärare och elever uppger exempelvis att empati behandlas i svenska, engelska, samhällskunskap och historia och att det bland annat görs genom att eleverna får se film och läsa litteratur och utifrån det föra samtal kring hur de skulle känna eller göra om de vore någon av karaktärerna. Det framkommer också att kärlek och vänskap bland annat tas upp i ämnena biologi, svenska, engelska och som exempel ges att lärare använder sig av litteratur och går igenom olika former av kärlek och vänskap samt hur det kan kännas i kroppen då man är kär.

Av intervjuer med lärare och elever framgår också att eleverna får reflektera över såväl trygga som otrygga relationer bland annat genom att lärare för samtal med eleverna om att det finns olika slags relationer samt att man har olika roller i olika sammanhang. Lärare uppger i intervju att de för samtal med eleverna om vikten av goda relationer kontinuerligt samt att de påtalar för eleverna att goda relationer skapar trygghet människor emellan. En lärare ger som exempel att hen i ämnet musik pratar med eleverna om vikten av samspel och hänvisar i det till att eleverna i årskurs 9 behöver kunna spela tillsammans.

Vidare framgår att undervisningen ger eleverna möjlighet att lära sig om och reflektera över vad samtycke kan innebära i olika situationer. Av lärar- och

elevintervjuerna framgår att vikten av samtycke vid sex ingår i bland annat undervisningen i biologi, samhällskunskap, historia samt svenska. Av intervjuerna framkommer också att undervisningen behandlar innebörden av begreppet samtycke, hur samtycke kan kommuniceras samt konsekvenser av ett uteblivet samtycke. Därtill visar granskningen att undervisningen om samtycke är återkommande under samtliga år på högstadiet.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns medvetna strategier i undervisningen för att alla elever ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att undervisningen sker under former som gör att alla elever oavsett könstillhörighet ska kunna reflektera och samtala.

Lärarna uppger i intervju att de arbetar på olika sätt för att ge samtliga elever utrymme i klassrummet. Exempelvis så tydliggör lärarna de förhållningssätt som gäller samt arbetar för att alla elever ska våga prata med alla. Lärarna har även en medveten strategi om hur de tar upp vissa ämnen eller teman samt i vilka gruppkonstellationer eleverna ska arbeta i. Eleverna får exempelvis arbeta i halvklass eller mindre grupper då lärarna bedömer att eleverna gynnas av det. Det kan även hända att lärare delar upp eleverna utifrån kön för att läraren bedömer att samtalen blir bättre. Exempelvis så har eleverna delats upp utifrån kön i ämnet svenska vid boksamtal. Ett annat exempel är att eleverna har varit uppdelade utifrån kön i ämnet musik vid viss sångträning vilket motiveras med att det finns en biologisk skillnad på flickors och pojkars röster. Det framkommer också att lärare i övrigt delar in eleverna i grupper utifrån vilka som fungerar bra ihop vid samtal.

Vidare så arbetar lärarna aktivt för att skapa ett tillåtande klimat där det är okej att misslyckas och säga fel. En lärare ger som exempel att hen modellerar genom att medvetet säga fel själv samt uppmuntrar elever att gissa och försöka även om

de är osäkra. Lärare försöker även uppmuntra samtal genom att aktivt ställa frågor, dela egna erfarenheter samt visa att det som ska beröras är roligt och viktigt. Elever och lärare uppger i intervju att stämningen i klassrummet kan variera och ger som exempel att den ibland är lite fnissig och stel men att de flesta elever tar det seriöst och verkar tycka att kunskapsområdet är intressant.

Det finns arbetssätt i undervisningen för att främja god samvaro i klassrummet

Av granskningen framgår att det finns förhållningssätt i klassrummet för hur arbetet med kunskapsområdet ska fungera och hur en samvaro med ömsesidig respekt inom gruppen ska se ut.

Av intervjuer med såväl elever som lärare framkommer att det finns tydliga regler och förhållningssätt för samvaron i klassrummet. Det handlar bland annat om att det ska råda ett öppet och tillåtande samtalsklimat där lärarna markerar vilka regler som gäller i arbetet med kunskapsområdet. Lärarna låter även eleverna arbeta i olika konstellationer beroende på vad undervisningen ska behandla. En lärare ger som exempel att det kan vara att eleverna först får arbeta själva med att läsa eller titta på något för att sedan prata i par och därefter diskutera i helgrupp. Lärarna är även noga med att skapa trygghet i gruppen och ger som exempel att eleverna kan få önska vem de vill arbeta med så att alla får minst en i gruppen de känner sig trygg med. Utöver det så påtalar lärarna att alla åsikter och tankar är okej, men att man inte får säga vad som helst om det kan kränka någon annan eller ses som hets mot folkgrupp. Det framkommer också att undervisningen omfattar teman och frågor som kan vara känsliga eller utmanande för eleverna och att lärarna då tänker extra noga på hur de ska ta upp sådana frågor. Lärare kan exempelvis förbereda eleverna genom att informera om att det är ett mer allvarligt eller personligt berörande ämne som ska behandlas. Rektorn uppger i intervju att lärarna aktivt arbetar med att skapa goda relationer samt bygga förtroende och tillit för att kunna prata om känsliga ämnen med eleverna.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att lärarna verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

Såväl lärarna som eleverna berättar att undervisningen berör olika könsidentiteter och sexuella läggningar. I undervisningen får eleverna exempelvis reflektera över hur normer som rör könsroller, könsidentitet och sexuell läggning kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme. Det framkommer bland annat att lärarna behandlar sådana frågor i såväl svenska som engelska, biologi, musik och historia. Eleverna uppger i intervju att de exempelvis i ämnet engelska har fört samtal och gjort skrivuppgifter kring könsroller, normer och HBTQI. Ett annat exempel är att läraren i musik har pratat med eleverna om

frigörelse och rätten till att vara den man är, medan historieläraren har lyft synen på homosexualitet i ett historiskt perspektiv. Utöver det har dessa områden behandlats i samband med ett övergripande temaarbete där eleverna efter att ha arbetat med dessa frågor i flera ämnen fick analysera en populärvetenskaplig film utifrån olika perspektiv såsom normer, könsidentitet och sexuell läggning.

I intervju med elever framkommer att upplevelsen av huruvida det är okej att vara sig själv på skolan eller inte ser olika ut. Några elever uppger exempelvis att det är okej att vara sig själv på skolan och att det inte finns några fördomar, medan andra elever uppger att det ibland kan förekomma nedsättande kommentarer och uttryck i korridorerna som bland annat rör klädsel, utseende och sexuell läggning. Även i intervju med lärare framkommer att det råder skilda uppfattningar i denna fråga då några lärare uppger att olikheter respekteras och att det finns en tolerans medan andra lärare uppger att det förekommer att elever säger homofobiska eller rasistiska saker. Det framkommer också att det skiljer sig åt i olika grupper och klasser samt att det sker ett medvetet arbete med det. I intervju uppger lärare exempelvis att de för samtal med eleverna om vikten av att våga vara sig själv och att det är okej att vara olika. Detta bekräftas även i intervju med rektorn där det även framkommer att det finns elever på skolan som uttrycker olika typer av könsidentitet och att lärarna arbetar för att alla elever ska bli accepterade för den de är.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Värdegrundsfrågor fördjupas i undervisningen och det finns rutiner för att bemöta intolerans

Granskningen visar att det finns rutiner på skolan för hur lärarna ska bemöta utspel för intolerans eller destruktiva jargonger bland eleverna exempelvis när eleverna får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer.

Av intervjuer med såväl lärare som elever framkommer att lärarna bemöter uttryck för intolerans direkt och för samtal med eleverna om hur de uttrycker sig. Lärare uppger exempelvis att de kan be elever som uttrycker sig olämpligt utveckla sina tankar och berätta hur de tänker och varför de säger som de gör i stället för att enbart säga att elevens åsikt eller uttalande är fel. Ett annat exempel är att lärare kan utmana elevers åsikter och få dem att se ur andra perspektiv genom att lyfta det till en gemensam diskussion där andra elevers åsikter och synsätt får komma fram och bemöta det sagda. I intervju uppger lärare också att det ibland kommer fram att åsikten egentligen inte är elevens egen utan att eleven för fram en värdering som kommer hemifrån. Det framkommer även att lärare tydligt förmedlar att alla har rätt att ha sina egna åsikter och får uttrycka dem så länge de inte kränker någon annan. Lärarna agerar dessutom medvetet och situationsanpassat där vissa tillrättavisningar exempelvis sker enskilt och utanför klassrummet. I intervju uppger lärare bland annat att det händer att elever stör,

säger fula saker eller har ett dåligt beteende som går emot skolans ordningsregler och att det då kan krävas ytterligare åtgärder såsom att eleven måste lämna klassrummet eller att skolledningen behöver kontaktas.

Elevdelaktighet

Eleverna är delaktiga i planering, genomförande och utvärdering

Granskningen visar att lärarna ger eleverna möjligheter att tycka till om planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt delta i utvärdering av den.

Av intervju med lärare och elever framkommer exempelvis att lärare ställer frågor och låter elever berätta vad de redan kan för att ta reda på var de befinner sig kunskapsmässigt. Elever ger som exempel att lärare bland annat tar reda på om elever vet vad olika begrepp betyder. Detta bekräftas även i intervju med lärare där det även framkommer att lärare för samtal med eleverna samt gör tankekartor för att inventera deras kunskaper och behov. Ett annat exempel är biologilärarna har haft en frågelåda inför arbetet med kunskapsområdet där elever fått skriva frågor de vill ha svar på. Lärare kan även ge elever förslag på examinationsform eller lektionsinnehåll som de får tycka till om. En lärare ger som exempel att hen brukar presentera olika filmer som speglar ett område bra och att eleverna utifrån det får vara med och välja vilken de ska se. I intervju med lärare framkommer dessutom att eleverna görs delaktiga i utvärderingen av undervisningen och att lärarna använder det som framkommer för att justera eller planera vidare. Utöver det framgår att lärare lyssnar in elevers önskemål och behov löpande och att de exempelvis frångår sin planering om en grupp elever verkligen vill diskutera en fråga vidare eller lära sig mer om något specifikt inom kunskapsområdet.

Mot bakgrund av ovanstående har Skolinspektionen gjort bedömningen att kvaliteten inom högstadiets undervisning om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är hög. Granskningen avslutas därmed.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Susanne Lindberg Åkerberg. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även Carl Bexell och Ewa Mölleryd deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.¹

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.² Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.³

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁴ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁵

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁶

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁷

¹ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

² 1 kap. 4 § skollagen.

³ 1 kap. 4 § skollagen.

⁴ 1 kap. 5 § skollagen.

⁵ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁶ 2 kap. 25 § skollagen.

⁷ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.⁸

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.⁹

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹⁰

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

⁸ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

⁹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹¹

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹² Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹³ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁴

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁵

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁶

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹² Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹³ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁷

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.¹⁸

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.¹⁹

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²⁰ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.